

УСВІДОМЛЕНІСТЬ СІМЕЙНОГО МІФУ ЯК ОРГАНІЗУЮЧА КОМПОНЕНТА ЖИТТЄВОГО ПРОСТОРУ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглянуто усвідомленість сімейного міфу як однієї із складових організації особистісного життєвого простору. Представлено компоненти міфологічного мислення які відображаються у невизначеному поділі суб'єкта та об'єкта, предмета і знаку, речі і слова, одиничного і множинного, просторових і часових відносин, а також їх початку і принципу, тобто походження і сутності що дозволяє інтерпретувати текст як міфологічний. Визначено признаки міфологізації сімейних оповідань які формують засоби реалізації зразку в поведінці та побудови особистісних дій по відношенню до теперішнього та майбутнього як модулюванню повсякденного життєвого простору. Проаналізовано співвідношення функціональності соціокультурного та сімейного міфів. Показано що сімейні міфи забезпечують специфічну в кожному конкретному випадку координацію сприйняття та поведінки, що в свою чергу формує ідентичність індивідів у сімейній системі та реалізується через цінності і норми між членами сім'ї та суспільством.

Ключові слова: *усвідомленість, сімейний міф, життєвий простір особистості, сутність та функціональність сімейного міфу, рефлексія ситуації.*

Постановка проблеми. У сучасному раціональному та прагматичному світі інтерес до міфології зростає та поглиблюється. В самосвідомості дорослої особистості можуть бути виявлені компоненти власної міфології як різнорівневого самоопису життєвого простору з індивідуальною «сакралізацією» деяких людей, подій, фактів їх «створення» до символу, «знаку долі», які формуються в сімейній структурі і є для людини абсолютною реальністю. Сімейні легенди, оповідання, міфи представляють собою сукупність добре інтегрованих, хоча неправдоподібних, переконань, що розділяються всіма членами сім'ї або індивідуально кожним з них із самого дитинства. Міф виявляється нічим іншим як базисним уявленням про світ, сім'ю та про кожного з нас зокрема. На наш погляд, функція міфологізації сімейних розповідей в структурі сімейної свідомості аналогічна функції соціокультурного міфу, який на індивідуальному рівні визначає конструктивні або деструктивні можливості організації власного життєвого простору. Розповіді, які транслиуються в сім'ї, виявляються нічим іншим як базисним уявленням про світ та

себе в системі взаємостосунків з оточуючими. Міф може позначатися як мовленнєва моделююча форма, але не кожна сімейна розповідь може стати міфом.

В останні роки зростає все більш інтерес до екзистенціальних аспектів ставлення дорослої людини до самої себе, який пов'язаний з усвідомленням її кінця індивідуального існування та рефлексивною спроможністю своєї автентичності та наповненням сенсом кожний момент свого життя. Неоднозначність теоретичних та практичних положень проблематики міфу викликала інтерес до аналізу міфологічної свідомості особистості і функціональності цього феномену. Міф досі залишається загадковим явищем, а підхід до міфології як до істотного пласту суспільної свідомості маловивченим. Вивчення міфу, як феномена, що функціонує в сімейній структурі, дозволяє охопити різні сторони людської свідомості та особливості організації власного життєвого простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний аналіз джерел дозволяє визначити основні ознаки міфологічної свідомості особистості та специфіку міфу в життєорганізації та реалізації власного життя. Глибинна суть міфу як антропологічного феномену полягає в тому, що він є первинною формою усвідомлення світу і існує в культурі як особливий спосіб освоєння світу та безпосередньо впливає на соціалізацію людини на різних етапах її розвитку. Вивченням різних аспектів міфів та їх ролі у житті людини займалися О.В. Андрієнко [1], Р. Барт [2], О.Ф. Лосєв [4], М.Ю. Савельєва [5]. Розглядаючи еволюцію уявлень про міф приводить до думки, що міф не можна зводити тільки до слова, до наративу, він виявляється в усьому своєму різноманітті нерозривної єдності свідомості і практики в людині. О.М. Фрейдєнберг зазначала, що «Міф був усім – думкою, річчю, дією, істотою, словом, він служив єдиною формою світосприйняття і в усьому його обсязі, і в кожній окремій частині» [6]. За думкою К.С. Гаджієва, «міф, символ, переказ, легенда виявлялись більш могутніми силами, що спрямовували поведінку, думки людей, ніж найбільш об'єктивні реальності» [3, с. 5]. Соціальною сутністю міфу є перетворена форма соціального буття, що продукує в силу соціального відчуження та певного характеру соціальних відносин ілюзорні конструкти свідомості. У особистісного міфу немає абстрактних понять, в ньому все конкретизовано, персоніфіковано та одушевлено. Міфологічна свідомість мислить символами: кожен образ, герой, дійова особа позначає явище або поняття що стоїть за ним. Міф мислить образами, живе емоціями, йому чужі доводи розуму, він пояснює світ, виходячи не з знання, а з віри. Міф для людини в повсякденному житті виступає як абсолютна дійсність, згідно якої вона складає стосунки та створює власне буття.

Мета статті – розглянути сімейний міф як соціально-психологічне явище та особливості його усвідомлення і реалізацію щодо організації життєвого простору особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Джерелом нашого дослідження є отриманий матеріал за описом твору «Найцікавіше в моїй сім'ї» – суто індивідуальний який достатньо важко піддається узагальненню та систематизації, оскільки заснований на суб'єктивних уявленнях респондентів, але цілком може інтерпретуватися методом контент-аналізу. Контент-аналіз застосовується як якісний аналіз текстів з подальшою інтерпретацією виявлених числових закономірностей що дозволило нам визначити основні признаки міфологізації сімейних розповідей, а також функціональність сімейного міфу. Для зниження суб'єктивності інтерпретації та достовірності отриманих даних ми застосували модифікований метод «незакінчених речень» розроблений Саксом і Леві який містить в собі 13 речень, що підтвердило наявність міфологічної свідомості у досліджуваних, функціональність сімейного міфу та ознаки міфологізації сімейних розповідей.

За допомогою контент-аналізу отриманих нами творів при різних відмінностях опису варто відзначити деякі загальні особливості, виявлені в процесі обробки даних. У першу чергу необхідно підкреслити наявність міфологічної свідомості у всіх учасників дослідження. Міфологічне мислення відображається у невиразному поділі суб'єкта та об'єкта, предмета і знаку, речі і слова, речі та її атрибутів, одиничного і множинного, просторових і часових відносин, а також їх початку і принципу, тобто походження і сутності. Ця дифузність проявляється у сфері уяви та узагальнення. З сімейних розповідей чітко виокремлено, що сутність міфу полягає не в стилі чи манері викладу, а в історії, яка викладається. Міф пов'язаний з минулими подіями, які утворюють постійну структуру, одночасну для минулого, для сьогодення і майбутнього. У сімейному міфі згорнуто все те, що розвинене і розгорнуто в стосунках сім'ї.

Відображення дійсності в міфологічній свідомості нерозривно пов'язано з ціннісним ставленням до світу, що є однією з форм вираження реальної дійсності. Описи подій, які полягають в звичайних сімейних оповіданнях підтверджують наявність міфологічної свідомості як суб'єктивної реальності що переживається респондентами як актуальна на теперішній час. Данна свідомість забезпечує трансляцію соціального досвіду емоційно-ціннісних стосунків у сім'ї, внегенетичну передачу знання, ціннісного та духовного досвіду. Причетність та належність до сім'ї дає можливість пояснювати ті чи інші дії, що здійснюються її членами або передбачати долю людини. У міфологічній свідомості людина не виділяє себе із сімейної структури, все злито в єдине ціле. В даному випадку кожен образ,

герой, дійова особа позначає явище або поняття що стоїть за ним, так як усвідомлює та інтерпретує засвоєну норму з емоційною наповненістю розповідача. Сутність сімейного міфу як ціннісної категорії в організації життєвого простору можна представити у схемі 1.

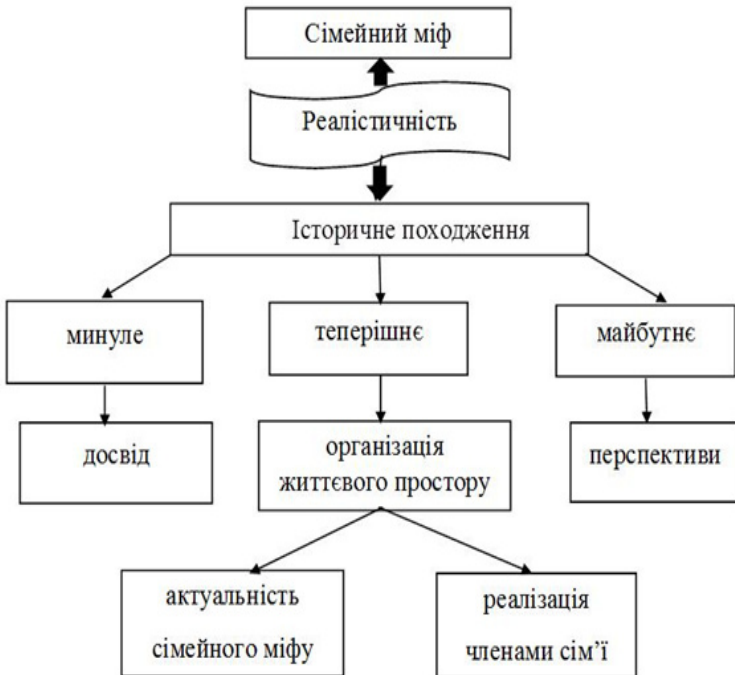

Схема 1. Сутність міфу

Аналіз отриманих даних свідчить о наявності «долі» в житті досліджуваних. Усвідомлюючи себе частиною сім'ї, частиною цього світу людина співпереживає тому, що відбувається навколо нього значно найбільш емоційніше. А всяке переживання передбачає ототожнення себе з об'єктом подій значущих ситуацій. Всі події, явища і речі в міфічному часі відіграють роль зразка, правила, тобто стають базовими стандартами поведінки за умов яких відбувається оцінка сьогодення. Засвоюючи сімейний досвід завдяки міфологічній свідомості людина відчуває себе психологічно комфортно та слідує тому способу життя який встановлено і сприймає його як долю що передбачає можливість зняття відповідальності за своє власне життя. Послідовність дії міфологічної свідомості в засвоєних наративах сімейних розповідей можна представити у схемі 2.

Схема 2. Послідовність дії міфологічної свідомості

Методи дослідження дозволили проаналізувати особливості функціональності сімейного та соціокультурного міфу. Суть міфу як антропологічного феномену полягає в тому, що він є первинною формою усвідомлення світу і безпосередньо впливає на соціалізацію особистості. Як з'ясувалося, сімейний міф подібно соціокультурному грає суттєву роль в первинній соціалізації людини на різних етапах її розвитку за умов своєї функціональності. У творах респондентів чітко висвітлюється специфіка сімейного міфу і полягає в тому, що висловлює потреби та інтереси особистості і як цілісна форма виконує наступні функції: соціалізуючу, нормативну, ціннісну, комунікативну, пізнавальну, організаційну, цілеутворюючу, світоглядну, моделюючу, соціально-практичну та соціально-компенсаторну. Таким чином, можна констатувати, що сімейний міф виконує схожі функції з соціокультурним але займає значне місце в індивідуальній свідомості кожного члена сім'ї. Міфи забезпечують специфічну в кожному конкретному випадку координацію сприйняття і поведінки, що в свою чергу формує ідентичність індивідів у сімейній системі та реалізується через цінності і норми між членами сім'ї та суспільством. Кожен міф формує навколо себе свій власний простір, що надає особистості єдність мислення і дій. Також його значення ще полягає в тому, що він може сприяти встановленню гармонійним взаємодіям між членами сім'ї та суспільством в цілому і таким чином забезпечує внутрішню згідність в організації життєвого простору особистості.

Глибинні сенси укладені в власні уявлення знаходять словесне вираження в міфологічних текстах сімейних розповідей досліджуваних. Картина світу або окремий образ може бути представлено в описовій формі або у вигляді міфологічного сюжету. Представлені твори, міфи – це завжди розповідь про події та персонажі, або про те та інше разом. Отже, само по собі міфологічне оповідання володіє значними потенціями символізації, але звичайно схильне передавати свої узагальнення тільки через значущі і важливі образи предметного світу, через які особистість пізнає його і вибудовує власний світогляд. Ознаки міфологізації сімейних розповідей надані у схемі 3.

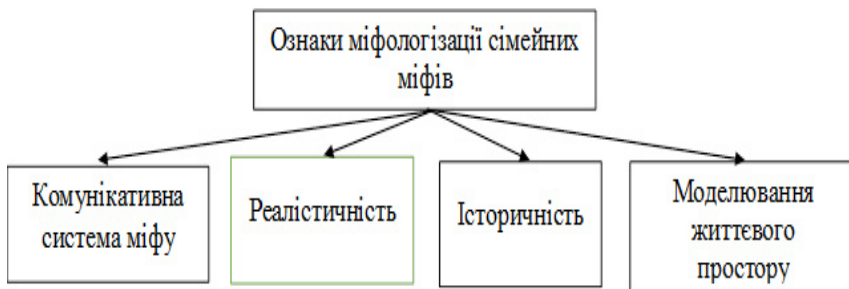

Схема 3. Ознаки міфологізації розповідей

Аналіз дослідження дозволив визначити основні ознаки міфологізації сімейних розповідей. По-перше, трансляторами міфологічного повідомлення є не тільки письмові тексти, а і повідомлення які передаються із «вуст в уста» в системі сім'ї. По-друге, розповідь є реальністю та актуальністю переживань які висвітлюються в доповіді через події та образи. Третя ознака – є історичність, яка проявляється у передачі з покоління в покоління, що збільшує значимість самого міфу. Четвертою ознакою міфологізації – є засвоєний досвід моделювання повсякденного життєвого простору.

Висновки. Усвідомленість сімейного міфу надає можливість пояснювати ті чи інші дії, що здійснюються членами сім'ї або «передбачати» долю людини. Багатофункціональність сімейного міфу надає нам ключ до розуміння інших явищ свідомості особистості. Створення міфів підкреслює можливість зняти з себе відповідальність за власне життя і побудувати захисні реакції для досягнення психологічного комфорту. Аналіз та інтерпретація сімейних розповідей дозволила чітко структурувати ознаки міфологізації що є вагомим внеском в роботу практичних психологів з сім'єю.

Список використаних джерел

1. Андрієнко О.В. Соціальні міфи: поняття, структура та основні характеристики / О.В. Андрієнко // <http://www.stattionline.org.ua/pravo/62/8542-socialni-mifi-ponyattya-struktura-ta-osnovni-xarakteristiki.html>
2. Барт, Р. Мифология сегодня [Текст] : [пер. с фр.] / Р. Барт // Система Моды. Статьи по семиотике культуры. – М. : Изд-во им. Сабашниковых, 2003. – С. 474-477.
3. Гаджиев, К. С. Масса. Миф. Государство [Текст] / К. С. Гаджиев // Вопросы философии. – 2000. – № 6. – С. 3-19.

4. Лосев А. Ф. Дополнение к «Диалектике мифа» (новые фрагменты) [Текст] / А. Ф. Лосев // Вопросы философии. – 2004. - № 8. – С. 117-133.
5. Савельева М. Ю. Лекции по мифологии культуры [Текст] / М.Ю. Савельева. – К. : ПАРАПАН, 2003. – 272 с.
6. Фрейденберг О.М. Миф и литература древности. / О.М. Фрейденберг. – М.: Наука, Главная редакция восточной литературы, 1978. 605 с.; 2-е изд., испр. и доп. М., 1998. Вкл. описание архива. 800 с.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Andrienko, O. V. Social myths: definition, structure and main characteristics / O. V. Andrienko // <http://www.stationline.org.ua/pravo/62/8542-socialni-mifi-ponyattya-struktura-ta-osnovni-xarakteristiki.html>
2. Bart, R. Mythology today [Text] : [transl. from French] / R. Barthes // The System of Fashion. Articles on the semiotics of culture. – М. : Izd-vo named after Sabashnikovs', 2003. – pp. 474-477.
3. Gadzhiev, K. S. Mass. Myth. The State [Text] / K. S. Gadzhiev // Questions of philosophy. – 2000. – No. 6. – pp. 3-19.
4. Losev A. F. Supplement to «the Dialectics of myth» (new fragments) [Text] / A. F. Losev // Questions of philosophy. – 2004. - No. 8. – pp. 117-133.
5. Savelieva, M.Y. Lectures on mythology of culture [Text] / M. Y. Savelyeva. – К. : PARAPAN, 2003. – 272p.
6. Freidenberg O. M. Myth and literature of antiquity. / O. M. Freidenberg. – М.: Nauka, Main editorial Board for Eastern literature, 1978. 605 p.; 2nd ed., Rev. and publ.,corr. and add. М., 1998. Incl. description of the archive. 800 p.

Варава Л.А. Осознанность семейного мифа как организующая компонента жизненного пространства личности

В статье рассматривается осознанность семейного мифа как одной из составляющих организации собственного жизненного пространства. Представлены компоненты мифологического мышления, которые проявляются в невыраженном разделении субъекта и объекта, предмета и знака, речи и слова, единичного и множественного, пространственных и временных отношений, а также их начала и принципа, то есть сходства и сущности, что позволяет интерпретировать текст как мифологический. Определены признаки мифологизации семейных рассказов, которые формируют способы реализации заданного образа в поведении и построение собственных действий по отношению к настоящему и будущему как моделирование повседневного жизненного пространства. Проанализировано соотношение функциональности социокультурного и семейного мифов. Показано, что семейные мифы обеспечивают специфическую, в каждом конкретном случае, координацию восприятия и поведения, что в свою очередь формирует идентичность индивидов в семейной системе и реализуется через ценности и нормы. Основное значение мифа заключается в том, что он устанавливает гармонию между членами семьи и обществом в целом, и таким образом обеспечивает внутреннюю согласованность жизненного пространства личности.

Ключевые слова: осознанность, семейный миф, жизненное пространство личности, сущность и функциональность семейного мифа, рефлексия ситуации.

Varava L.A. Awareness of family myth as an organizing component of the living space of personality

The article discusses the awareness of family myth as one of the components of the organization of personal living space. It gives the components of mythological thinking, which manifest themselves in unspoken division of subject and object, subject and sign, language and speech, singular and plural, spatial and temporal relations, as well as their beginning and principle, that is their similarity and essence that allows to interpret the text as mythological one. The article defines the features of mythologizing the family stories that shape ways of implementing a given standard in the behavior and constructing of own actions in relation to the present and future as the modeling everyday living space. The correlation of the functionality of the social cultural and family myths is analyzed. It is shown that family myths provide specific for each case coordination of perception and behavior, which in its turn shapes the identity of individuals in the family system and is implemented through values and norms. The basic meaning of the myth is that it establishes harmony between family members and society as a whole, and therefore ensures the internal consistency of the life space of personality.

Key words: awareness, family myth, the living space of personality, the essence and functionality of the family myth, the introspection of situation.